

MUSEUMS OG HISTORIELAGET FOR
HAUGESUND OG BYGDENE 1925 — 1950

HAUGESUND MUSEUM

ÅRSHEFTE 1945 - 1950

HAUGESUND 1950

FORORD

Det første årsheftet til Museums- og Historielaget for Haugesund og bygdene kom ut i 1935 med tiårsmelding for museet saman med avhandlingar om vestnorsk kultur. I 1946 kom årshefte nr. 2 med tiårsmelding for 1935-1945 og elles slik som det første med kulturhistorisk tilfang. Ti år mellom kvar publikasjon, mellom kvar gong museet gjennom det skrivne ord kan venda seg beinveges til sine medlemmer og mange interesserte medhjelparar, det er alt for lenge. Styret har lenge vore klår over det, og i 1945 då hefte nr. 2 kom, sette me oss det målet å få ut ein publikasjon i minsto kvart femte år.

I samsvar med dette kjem årshefte nr. 3 i år. Det høver og slik til at det kjem i eit jubileumsår; det er 25 år den 3. november 1950 sidan Museums- og Historielaget for Haugesund og bygdene vart skipa. Oversynet over museumsarbeidet som er teke med i dette heftet gjeld derfor ikkje berre den siste femårsbolken, men gir eit samla utsyn over heile verksemda i desse første 25 åra. Det er formannen, dr. C. Magne Rønnevig, som har skrive denne 25-års utgreidinga. Men at han sjølv og kan halda 25 års jubileum saman med museet, det gløymde han nok å ta med. Dr. Rønnevig har vore formann i styret alle desse åra, og han har vore ein god og dugande formann som gjennom desse 25 åra har gjort museet store tenester og tatt mange tunge tak, serleg i den første vanskelege tida då museumstanken var ny her.

Den nåverande varaformannen, o.r.sakfører Svein Steinsnes, har og utan avbrot vore med i styret frå første dagen og heile tida vore ein aktiv museumsmann. Det meste av den store og verdfulle samlingen av jordbruksreidskap i museet er samla av han, og han har saman med denne innsamlinga drive eit omfattande granskingsarbeid i den lokale reidskapskulturen.

Museet skuldar baa desse to stor takk.

N. H. T.

MUSEUMS- OG HISTORIELAGET FOR HAUGESUND OG BYGDENE 1925 — 1950

AV C. MAGNE RØNNEVIG.

25 år er gått siden Museums- og Historielaget for Haugesund og Bygdene ble stiftet. Det kan være grunn til å stanse opp og se seg tilbake et øyeblikk. Og så får en høve til å grunne aldri så lite over alle gode ideers kronglete veg fram til realisasjon og over hvor nødvendig det er at mannen er der.

John Andersen Døsseland var født i Haugesund i 1862. Foreldrene var Anders Johnsen Døsseland, f. 19/9 1833, og Elisabeth Torbjørnsdatter Vikse. Moren var datter av Torbjørn Danielsen på Kleivå i Vikse som var født i 1790. Det fortelles at John som barn en tid bodde hos besteforeldrene på Kleivå. I nærheten av huset var et stup. For sikkerhets skyld holdt bestemoren derfor lille John i tjør utenfor husveggen når været var til litt lek i det fri.

Døsselands farslekt var fra Kvinnherad. Etter hva Erik Bakkevig opplyser fikk bestefaren John Andersen skjøte på bruk nr. 2 i Døsseland i 1828. Hans far Anders Andersen, 1779-1812, som bodde på øvre Murland, var sønn av Anders Jonsen Enæs som døde i 1765. Jon Madsen Enæs, død 1734, sistnevntes far, var lensmann i Strandebarm for baroniets gods der. Han var sønn av Mads Heinesen Enæs, død omkr. 1690. Denne igjen var sønnesønn av Anders Madsen som var gårdbruker på Enæs fra 1603 til 1650-årene.

Anders Madsen var gift med Elsebe Magnus-datter. Med henne kommer navnet Heine inn i slekten, deres sønn het Heine Andersen. I Hardanger Historielags Tidsskrift for 1948 gjetter genealogen H. Chr. Hjortaa på at Elsebe var datter av den namngjetne Mogens Heinesen og Sofie Gynterberg. Elsebe var Anders Madsens første hustru og mor til hans barn.

Mogens eller Magnus Heinesen var sønn av presten Heine Jonsen som først var prest på Færøyene, senere på Rødøy i Helgeland. Mogens var kjent som eventyrer og kvinnebedærer. Han var først

John A. Døsselund

sjøofficer i hollandsk tjeneste, så en tid handelsmann og forpakter av handelen mellom Bergen og Færøyene. Ofte optrådte han egenmektig og lovstridig og kom på den måte på kant med øvrigheten. Siden ble han kaperfører for prins Morits av Oranien. Han ble fanget og dømt til døden og halshugget i Kjøbenhavn i 1589. Enken oppnådde imidlertid med venners hjelp æresoppreisning for ham allerede året etter og fikk tilmed 3000 riksdaler i erstatning av Kristoffer Valkendorf som hadde fått ham dømt.

Hvis Hjortaas' mening er riktig, nedstammer John A. Døsseland fra Mogens Heinesen og Elsebe Gynterbergs far Henrik Gynterberg som var pommersk aldelsmann. Hans slekt vil da også være knyttet til de norske adelige slekter Benkestok, Haar, Kruckow o.a.

Anders Enæs' sønn Heine Andersen ble gift til Øyre i Kvinnerad med Gyrid Sjursdatter. Det fortelles om henne at hun var «en ond qvinde». Men hun etterlot seg mye sølvtøy og løsøre. Hennes mor var datter av den velstående Gotskalk Samsonsen og Magdalena Lauritsdatter Valen i Fjellberg. Hennes far Laurits Johannesen Valen er stamfar til de nyere Galtunger på Torsnes som fikk sitt adelskap fornyet i 1650. Laurits levde i årene 1500 til 1564. Han var gift med en datter av Fartein Madsen Enæs, d. 1564. Gjennom moren stammer denne Fartein fra den kjente Losna-etten fra ytre Sogn. Losna-etten var gammel norsk adel og en gren av den var med i landets styre. (Se Norsk Slekthistorisk Tidsskrift 1942: «Matssønerne og ætti deira» av riksarkivar Asgaut Steinnes — og Slekthistorisk Tidsskrift, Bind I: «Losnaætten» av H. Sollied).

Dette var noen korte glimt fra John A. Døsselands ettesaga. I Haugesund Museums Årshefte for 1935-45 har museumsstyrer N. H. Tuastad gitt en kort, men levende skildring av Døsselands liv og gjerning. Her skal bare omtales en del data fra hans arbeid for Haugesund Museum,

Det var ikke mange haugesundere som ikke følte seg tiltalt av tanken om et museum. De fleste hadde også en aning om den kulturelle betydning av en slik institusjon. Men alle var skremt av de vanskeligheter som måtte overvinnes. Og den rådende oppfatning var at ideen var umulig. Å tenke det, ønske det, ville det med! — det var alle med på. Men g j ø r e d e t —? Det kunne bare J o h n A. D ø s s e l a n d !

Utvilsomt skyldtes også ideen opprinnelig Døsseland.

I mine skoledager i 1880-årene fantes på loftet i Den høyere

skole en liten samling utstopte fugler o. l. I samlingen inngikk også en del etnografiske saker, hjembrakt av haugesundske sjøfolk fra fjerne himmelstrøk — og så noen ganske få og små oldsaker.

Det var især disse siste som hadde Døsselands kjærlighet. Han fortalte om disse oldsakene som hver på sin måte ga uttrykk for fedrenes liv og gudetro. Han fortalte om Olav Trygvason som balanserte på årene utenbords og som lekte med 3 sverd, med ett av dem stadig i luften. Vi fikk høre om da han løp opp etter Hornelens bratte fjellvegg og bar ned stakkaren som hadde gått seg fast deroppe. Han var den gjeveste nordmann på sin tid. Døsseland fortalte og vi lyttet. Og vi fikk vårt land og vår historie kjær.

Han var heller ikke redd for å si ett og annet om byen vår som gjorde oss byrge av det å være haugesunder. Og gjaldt det såsant en vurdering av en haugesundsinnsats, skjønnte vi tidlig hvor vi hadde ham.

Slik sto han for meg da jeg etter års fravær kom tilbake til byen ved Sundet. Når jeg iblant rendte på ham, tok drøftelsene alltid lang tid, for han hadde en masse å snakke om. Hans interesser spente vidt, men de ordnet seg etterhånden i 3 grupper:

1. Turnsaken —, som han tenkte seg som et viktig ledd i oppbyggingen av Norges forsvar,

2. Biblioteksspørsmålet som satte sitt endelige resultat i byens folkeboksamling, og

3. Museumssaken.

Den siste ble etterhånden det sentrale for ham. Når han kom inn på det emne, tok tanken vidde: Vi måtte få et friluftsmuseum med gamle tun ved Søre Haraldsvang — med stovebygninger og utebuer og løer og så innimellom et kvernhus og en stampe og bygdesmie. Og så et museum med krambu og kontorinventar fra byens første tid — og verktøy og arbeidsvelder fra bøkerverksted og skibsmier o.a. Byen var ikke eldre av år enn at en ennå kunne få med så mye materiale at det kunne danne et fyldig bilde av livet i byens første år. Men en måtte skynde seg mens sjangsen var der.

Døsseland pratet og pratet — og det grodde stillt etter ordene hans.

Allikevel skulle det gå år før det første skritt ble tatt. Det var journalist Fanebust som fikk ballen til å rulle. Høsten 1924 skrev han en del artikler i Haugesunds Avis om behovet for et museum for Haugesund og distriktene omkring byen. Og det resulterte i at en del kjente menn og kvinner trådte sammen til et møte i det gamle

rådhus for å drøfte saken. Møtet ble ledet av konsul Wrangell, og Døsseland holdt et innledende foredrag. En komite ble nedsatt for å utarbeide statutter for en museumsforening og hadde følgende sammensetning:

John A. Døsseland, Jacob Odland, Ola Hope, Margit Westbøe, Dagmar Eide, Henning Paulsen, C. Magne Rønnevig.

Museums- og Historielaget for Haugesund og Bygdene ble konstituert på et møte i det gamle rådhus 3. november 1925, der lover for laget ble vedtatt og styre ble valgt. Det første styre besto av:

lærer John A. Døsseland,
bankdirektør Fridtjof Øvrebø,
o.r.sakfører Svein Steinsnes,
bibliotekar Margit Westbøe,
lærer Ola Hope,
lærer Henning Paulsen,
stadsfysikus C. Magne Rønnevig.

Suppleanter var Othar Bertelsen, M. Hauerbach, H. Skretting. Kontingenten ble satt til kr. 2.— pr. år, livsvarige medlemmer kr. 50.— en gang for alle.

I et møte av styret den 7/11 nestetter ble Rønnevig valgt til formann, Døsseland til viseformann, Paulsen til sekretær og Steinsnes til kasserer.

I de første årene var laget mest opptatt med å samle inn materiale og magasinere dette. Allerede få dager etter det konstituerende møte gikk et velvillig skolestyre med på å overlate oss noen kvadratmeter gulvflate på loftet i Lillesund skole og der ble de første gjenstander innsatt. Jeg erindrer ennå hvor gla vi var da nå avdøde Harald Nesheim kom med sine første bidrag: et pergamentbrev fra 1600-tallet, en gammel budstikke etter lensmannen i Skjold og — en cigarkasse fra 1872 med Haraldstøtten på!

Også fra andre kanter begynte bidragene å flyte inn. Kister og kroskap fra Tysvær og Førresfjorden, verktøy og kjøkkenredskap fra Skåre og Torvastad.

I 1927 mottok vi en skrivelse fra senere avdøde Elias Dyrland, Ferkingstad, med tilbud om å overdra hans samlinger til museet, og dette ble mottatt med takk. Samme år fikk museet en høyst velkommen pekuniær støtte derved at Stortinget bevilget en pengesum av Pengelotteriets overskudd. Vi hadde søkt om kr.

25 000.—, og vi fikk iallfall kr. 15 000.—, takket være våre stortingsmenn Wrangells og Melings verdifulle hjelp.

Vinteren 1927 led museumslaget et smertelig tap ved *F r i d t j o f Ø v r e b ø s* død. Han hadde vært styremedlem fra starten av og ut fra sin kyndighet og erfaring hadde han alltid hjulpet og støttet arbeidet med råd og dåd. Han hadde også forært laget flere verdifulle gjenstander fra sin private samling.

Rommet på Lillesund skole hadde vist seg for lite og var blitt utvidet til den dobbelte gulvflate. Men også dette ble snart for lite. Det var da en henvendte seg til formannskapet og byggekomiteen for det nye Rådhus med bønn om å få tildelt rom for lagets samlinger innen denne bygnings staselige murer.

I Museets 10-årsberetning leses om denne sak:

«Det var et dristig forlangende og det er forståelig at det voldt betenkeligheter hos vedkommende ansvarshavende. Imidlertid: myndighetene med ordfører *C h r i s t i a n H a a l a n d* i spissen stilte seg velvillig og det ble gitt tilsagn om at vi kunne få overlatt loftrommet vestenfor korridoren i hovedfløyen. Styret fikk arkitekt *H a l l e l a n d* til å utarbeide tegninger og overslag for innredningen. Disse ble forelagt *S t a v a n g e r M u s e u m* til uttalelse. Og her begynte et samarbeid med Stavanger Museum som har vært til stor lykke for vårt arbeid her».

Ved samarbeid mellom arkitekten og daværende konservator ved Stavanger Museum *R o b e r t K l o s t e r* ble den avståtte gulvflate som sammen med korridoren utgjør 310 kv.m. oppdelt for enkeltrom. Foruten landbruks- og fiskeriavdelingen som inntar hele korridoren, fikk vi et rom for typesamling, en bondestove, et bøkkerverksted, en sjøfartsavdeling, en bystue og en oldsakssamling.

Monteringen ble på en utmerket måte forestått av konservator *K l o s t e r* som imidlertid var blitt konservator ved Bergens Museum. Og den 26. november 1932 — 7 år etter museumslagets stiftelse — foregikk den offisielle åpning av Haugesund Museum ved en stilfull høytidelighet i Rådhusets vakre bystyresal. Etter en innberetning av styrets formann om det forutgående arbeid ble selve åpningen foretatt av byens daværende ordfører o.r.sakfører *H. K a r l u f H a n s s e n*.

Hilsningstaler ble holdt til det nye museum fra direktøren for Stavanger Museum, dr. Jan Petersen og av ordførerne i Torvastad og Skåre, og det innløp hilsningstelegrammer fra Bergens Museums

direktør, dr. Haakon Shetelig, og fra redaktør Fanebust, Sandnes, og journalist Sigurd Jacobsen sendte en vakker versifisert hilsen.

Ved åpningen omfattet museets samlinger henimot 800 nummere.

Et talende bevis på den tillit det nye museum allerede tidlig ble mottatt med fra faglig hold, var den samling av oldsaker fra Haugesundskanten som Stavanger Museum i 1933 deponerte hos oss. Haugesund Museum fikk på den måte en egen oldsaksamling. Den overenskomst som i dette høve ble inngått med Stavanger Museum ble godkjent av Kirkedepartementet 8. juni s.å. Samlingen omfattet ved starten ialt 300 katalogiserte nummer og den ble montert av direktør Petersen personlig. Det er også han som framleis overvåker og utbygger samlingen.

Det er oldfunn fra Haugaland fra den eldre steinalder og fram til vikingtiden. En del av gjenstandene er gode avstøpninger. Til samlingen hører et fullstendig kartotek samt en rekke fotografier av gravhauger, hustufter, bautasteiner og klebersteinsbrudd fra distriktene omkring Haugesund.

Fra den eldre steinalder er samlingen også i lykkelig besiddelse av det eneste funn i sitt slag som hittil er gjort på Haugaland: en skivespalter av flint, funnet på Moksheim i Torvastad. Fra den yngre steinalder har vi en mer rikholdig samling og deriblant et sjeldent stykke: en vakker slipt skiferdolk fra Reheia, like i skiftet mellom Torvastad og Avaldsnes.

I 1933 kom også gipsmodellen av hustuften på Koltedal i Utsiras Vestmark på plass i Oldsakssamlingen. Hustuften skriver seg fra Folkevandringstiden (400-600 e. Kr.). Den ble utgravet i 1931 av dr. Jan Petersen. Hustuften som er 10 m. lang og 5,5 m. bred, er gjengitt i målestokk 1 : 10.

Foruten de nevnte avdelinger har samlingene også et portrettgalleri omfattende ca. 450 nummer. Det er fotografier og bilder av avdøde haugesundere fra byens tidligste tid og fram til våre dager. Samlingen vekker stadig stor interesse blant eldre og yngre besøkende.

Etter som museumstanken festet rot i befolkningen i bygd og by, er samlingene øket i fylde og styret har så godt det har latt seg gjøre og med den skjønnsomhet en har rådet over, søkt å plasere de enkelte gjenstander etter deres kulturhistoriske verdi blant utstillingsmonterne i Rådhuset. Det aller meste har en dog måttet anbringe i magasinet i Lillesund skole som derfor gjentatte ganger har måttet utvides.

Samtidig har styret også sett det som sin oppgave å bidra til bevaring av gammel husbyggnad på disse kanter. Som allerede nevnt var tanken om skiping av et friluftsmuseum ved Laksefossen i Søre Haraldsvang tidlig framme i museets planer. Foreløpig fant en iallfall å måtte sikre seg en del særpregede gamle hus. I 1934 søkte en Staten om bidrag til dette formål. Søknaden fikk museumsforbundets gode støtte, og Staten stilte 500 kroner til rådighet. Året etter gikk en til innkjøp av en røykstove på Tveita i Sveio og en «utebu» — stabur — på Mo i Etne. I 1936 ble innkjøpt en røykstove og et kvernhaus på Laupland i Bokn, i 1937 en stavløe på Håland i Sandeid og i 1938 en røykstove på Haukås i Sveio. Sist har en i 1946 innkjøpt en stampe og et kvernhaus i Sveio.

Av disse hus er de fleste ennå stående på sin opprinnelige plass. Stavløen fra Sandeid er lagret privat. Røykstovene fra Tveitaskog og Haukås ble også lagret. Dessverre gikk de tapt under krigen. Om dette mer siden.

I mange år arbeidet museet på rent frivillig basis. Det vesentlige arbeid ble utført gratis, og de uttellingene som gikk med til leiehjelp og et og annet innkjøp, kunne i regelen dekkes av den inntekt kontingenten brakte. I lengden kunne dog denne idylliske tilstand ikke gå, og i 1937 så en seg nødt til å henvende seg til stat og kommune om bidrag til den daglige drift.

En opplevet den glede at Stortinget under behandlingen av kulturbudsjettet løyvde 300 kroner som bidrag til Haugesund Museums drift. Den anerkjennelse av museets arbeid som lå i denne bevilgning kjentes av styret som en oppmuntring mer verdifull en selve pengebidraget. For budsjettåret 1950/51 er tilskottet kr. 3.000.—.

Haugesunds kommune bevilget i 1937 kr. 500.— som driftsbidrag. Det ble for 1940/41 satt opp til kr. 1 500.—, men året etter redusert til kr. 1 000.— som var tilskottet hvert år under krigen. I budsjettåret 1949/50 var kommunens bidrag kr. 3 500.—.

I 1938 fikk museet også av Rogaland fylke 200.— kroner som årstilskott og dette beløp ble etter krigen forhøyet til kr. 500.—, og bortsett fra året 1940/41 da bidraget ble nedsatt til 100.— kroner, ytet fylket hvert år dette beløp inntil 1945. Det første frie fylkesting satte tilskottet opp til 500.—. Også nabokommunene har vært med å yte bidrag: Kopervik og Skudeneshavn og landskommunene Skudenes, Åkra, Stangaland, Torvastad, Avaldsnes, Skåre, Bokn, Tysvær, Skjold og Vats.

Av institusjoner som har støttet opp om museet, må en særlig

nevne Haugesunds Mållag som årlig løyver et betydelig tilskot til museet.

I de år som er gått siden museets åpning fram til tyskerne okkupasjon i april 1940 øket samlingene jevnt og sikkert. Den tillid det erobret i folks omdømme, ga seg utslag i rikelig tilgang på gaver. Allermest kom dette til syne da konsul H. M. Wrangell på sin 80 årsdag skjenket eiendommen Jonas Lies gate 10 og 16 til museumsbygning og ytterligere ledsaget gaven med kr. 20 000.— til framtidig vedlikehold av eiendommen.

Museumsarkitekt Bjerknes og konservator dr. Robert Kloster utarbeidet sammen planer for ombygging av eiendommen til museumslokaler. Den første del av ombyggingen skulle nettopp påbegynnes — da Haugesund en morgen våknet og fant at tyskerne hadde gjort seg til herre i landet.

Det ble ingen ombygging. Tyskerne tok straks den staselige eiendom i besiddelse og innrettet den til «casino» for sine offiserer. Hvordan de oppførte seg der, kan en lese i museets årshefte for 1935-1945. Her skal bare gjengis beretningen om den skjebne som ble våre røykstover frå Tveitaskog og Haukås til del.

«I garasjen i Jonas Lies gate hadde museet lagret tømmeret av 2 røykstover, den ene fra Tveitaskog, den andre fra Haukås, begge i Sveio herad. Museet hadde kjøpt disse stovene for penger som var stilt til rådighet av Pengelotteriets overskudd til innkjøp av hus som var karakteristiske for gammel vestlandsk byggeskikk. Begge stovene var bygd av svært rundtømmer, vokst i Sveio. Laftinga var godt og solid håndverksarbeid. I Haukås-stova var tømmerstokkane opptil 60 cm. breide. Fagfolk satte alderen på disse stovene til 3-400 år. Tyskerne brøt opp garasjedørene og sagde opp tømmeret til peisved. De svære al-kubbene ga slik hete at treverket innafor peisrammen tck fyr, og brannvesenet måtte rykke ut.

For museet var tapet uerstattelig da en ikke kjenner til at det fins liknende bygninger i distriktet. Senere forsvant også garasjen, og det har ikke lyktes å spore opp hvor den er blitt av».

Den bitre ironi av denne episode var at den tyske kommandant samtidig med besettelsen av museets eiendom sendte museets formann en trykt «Schein» som i høytidelige vendinger forkynte at tyskerne anså seg «som naturlige beskyttere av alle kulturverdier!»

Om de forholdsregler som krigen fremtvang, har museet tid-

ligere gjort rede for i nevnte årshefte — også for de foretak til beskyttelse av samlingene som ble gjort.

John A. Døsseland var da død. Det var den 3. mars 1940 han forlot oss og han slapp således å oppleve den ulykke som skulle overgå vårt fedreland. Hans bortgang var et stort tap for oss. Måtte det aldri bli glemt hva museet skylder ham! I årsheftet for 1935/45 har N. H. Tuastad skrevet om denne museets mangeårige gode ånd.

Under krigen mistet vi også Heming R. Skre. Han døde i tysk konsentrasjonsleir.

Skre ble første gang valgt til suppleant for styret den 4/5 1928, og siden gikk han inn for museumsarbeidet med sjelden iver og interesse. I årsheftet for 1935/45 har N. H. Tuastad skrevet en mer utførlig beretning om hans liv og virke og om de merkelige tanker denne selvlærte gransker tumlet med. Se forresten også Heming Skre: «Kultminne ved Avaldsnes og på Haugaland» i Haugesund Museums 10-årsmelding 1925-1935.

Heming Skre's urne kom i 1949 hjem til Norge og ble den 12. febr. bisatt på kirkegården i heimbygden Førresfjorden. Fra museet ble en krans nedlagt på båren ved styrets formann, dr. Rønnevig.

Etter initiativ av museet har Skres venner og de institusjoner han stod nær, i 1950 reist en minnestein på graven hans. Avaldsnes kommune hedret ham også særskilt ved en bronsemedaljong med portrett i relieff på minnesteinen over de falne fra Avaldsnes. Steinen ble avslørt Olsokaften 1950 i samband med høytideligheten ved Olavskirkens 700 års jubileum.

I mai 1945 fikk vi fred, og arbeidet på museet kunne igjen tas opp etter de gamle linjer. Det foresvevet oss at nå da Jonas Lies gate 10 var blitt ledig, kunne en gå igang med den lenge utsatte ominnredning til museumslokaler. Men den alminnelige boligmangel som hadde vært følelig under krigen, ble bare ennå verre etter frigjøringen. Jonas Lies gate 10 ble nå beslaglagt av de kommunale myndigheter for boligløse familier og har senere ikke kunnet bli ledig. Museet så seg ved siden av sine andre plikter også nødt til å innrette seg som eier for en større leiegård. Det kan sies at denne side av dets virksomhet har vært mere byrdefull enn innbringende.

Samlingene var også nå blitt så betydelige at det frivillige arbeid av styrets medlemmer ikke lenger var tilstrekkelig for det alminnelige tilsyn. Registreringen lå også adskillig tilbake og krevt åpenbart sin mann helt ut for å holdes ajour.

En dag i august 1945 henvendte formannen seg til viseformannen, konst. politimester Svein Steinsnes på hans kontor og foreslo å ansette redaksjonssekretær i Haugesunds Dagblad N. H. Tuastad som styrer for museet inntil videre. Steinsnes sa da at han selv hadde vært inne på den samme tanke og at han antok at Tuastad ikke var uvillig til å påta seg vervet.

Den 4. september 1945 ble Tuastad enstemmig av styret ansatt som foreløbig bestyrer for museet. Landsforbundets samtykke ble innhentet av formannen personlig på forbundets årsmøte s.å.

Det ble det lykkelige valg. Tuastad gikk med liv og interesse inn i stillingen og har i de år som fulgte, nedlagt et imponerende arbeid med de oppgaver som forelå.

I styremøte den 4/2 1949 vedtok en å gjøre stillingen som museumsstyrer fast og å lyse ut stillingen i Norsk Lysingsblad. Det var forutsetningen at ansettelsen skulle foregå etter Norske Museers Landsforbunds regler og med tiltredelse fra 1. juli s.å. Til som sakkyndige å uttale seg om søkere til stillingen ble av Norske Museers Landsforbund oppnevnt museumsdirektør dr. Robert Kloster og av museumsstyret museumsdirektør dr. Jan Petersen. Etter bedømmelseskomiteens innstilling ble så den 5. mai 1949 N. H. Tuastad ansatt som styrer for Haugesund Museum.

Det var løsning av husspørsmålet som den nye museumsstyrer så som sin første oppgave. Lokalene i Rådhuset var overfylte og det var uråd å stille mere opp der på skikkelig vis. Bygningen Jonas Lies gate 10 var lite von om å få frigitt i de nærmeste halvsnes år, slik boligmangel byen utvilsomt kom til å stri med i tiden framover. Og seivom den ble fri tidligere enn ventet, ville huset neppe kunne avgi rom for stort mer enn de samlinger museet nå var i besiddelse av, og således helt fra starten vise seg utilstrekkelig.

For å søke problemet løst på bredest mulig basis henvendte museet seg til museumsdirektør dr. Robert Kloster, Bergen, og ba ham om en uttalelse om husspørsmålet og den planlegging for museet som henger sammen det dette. Under et 2 dagers opphold i Haugesund foretok dr. Kloster en grundig gjennomgåelse av samlingene i Rådhuset og magasinene på Lillesund skole, likesom han hadde konferanser på forskjellige hold om husspørsmålet. I styremøte den 26/11 1948 la han så fram denne rapport:

«På oppfordring fra Haugesunds Museum har undertegnede sammen med museumsstyrer Tuastad gått igjennom utstillingslokalene i

Haugesunds Rådhus og magasinene på Lillesund skole for å gi råd om en påtenkt revisjon av publikumsamlingene. I den anledning skal jeg avgi følgende rapport:

Siden museet fikk sine lokaler i Rådhuset i begynnelsen av 30-årene, har arbeidet skutt en gledelig fart. På en rekke områder har tilveksten vært påfallende rik og av høy kvalitet. En annen side av saken er det at dette jevne tilsig fra år til annet etterhånden har sprengt den opprinnelige ramme og gjort utstillingsrommene til overfylte magasiner og magasinene til pulterkammere. Dette vil igjen si at museet — mot sin vilje — har tapt sitt ansikt utad mot publikum og i løpet av kort tid vil være uskikket til å føre sin faglige oppgave videre av mangel på plass.

Et eksempel er tilstrekkelig! I øyeblikket har museumsstyreren intet eget rom for kontorarbeidet, men sitter med sine protokoller og sitt kartotek i et av samlingsrommene. Selv får han ikke arbeidsfred og den fullkomne mangel på arbeidsordning og -muligheter fører til en nedvurdering i publikums øyne av museets mål og hensikt. En revisjon er således ønskelig og nødvendig.

Etter min sømfaring av lokalene må jeg imidlertid slå fast at denne revisjon lar seg ikke tilfredsstillende gjennomføre på nåværende grunnlag. Til nød kan det bli et småpuslet lappverk som meget snart vil vise seg helt betydningsløst.

I og for seg er det ingen vanskelighet å peke på forslag til revisjon som ville kunne gjøre publikumssamlingene enklere og lettere tilgjengelig for publikum. Men disse forslag ville kreve at minst en tredjedel av de utstilte gjenstander ble magasinert.

Slik som forholdene ligger an idag på Lillesund skole, kan jeg ikke forstå hvor en i tilfelle skulle anbringe gjenstandene på betryggende måte. Betingelsen for en revisjon må derfor bli en vesentlig utvidelse av magasinrommene, anslagsvis til det dobbelte av det nåværende areal. — Om en slik utvidelse ligger innenfor mulighetens grense, vet ikke jeg. Men i hvert fall vil jeg anbefale det ærede styre å gjøre alt som står i dets makt for å oppnå utvidelsen, slik at publikumsamlingen kan få sin hardt tiltrenge revisjon.

Når jeg ikke slutter min rapport her, men tillater meg å gå et skritt videre, skyldes det at mitt besøk har gitt meg et nesten sjokkmessig kraftig inntrykk av at Haugesund Museum står midt oppe i en konfliktsituasjon som innebærer et spørsmål om være eller ikke være. Barndomsstadiet er over, museet er i framslengsaldere da det vokser ut av sine gamle klær og snart er ferdig til å kreve sin plass i de voksnes rekke. — Denne konfliktsituasjon har opptatt meg så sterkt at den er kommet i sentrum av de samtaler jeg har hatt med museumsstyreren og de av styrets medlemmer jeg har hatt anledning til å treffe på forhånd. Det har også ført til at museumsstyreren og jeg har hatt en del samtaler med enkelte av byens menn for at vi kunne bringe på det rene hvordan et eventuelt framstøt for museet ville ligge an, og hvordan det i tilfelle burde settes i gang. Fra disse

hold ble det gitt uttrykk for en så positiv innstilling som det er sjelden å møte i den slags arbeid. Ytterligere synes det å være klart at tidspunktet for et framstøt er særdeles heldig. Et initiativ fra styrets side har således all utsikt til å bli møtt med sympati, forståelse og aktiv støtte og vil utvilsomt gi et godt resultat. — Et slikt initiativ må etter min oppfatning konsentreres om en byggeplan som tar sikte på å skaffe fullt hensiktsmessige lokaler for museets behov av forskjellig art og innen kortest mulig tidsfrist. En behovsutredning vil rimeligvis vise at museets eiendom sør i byen (Jonas Lies gate 10 og 16) ikke vil kunne tilfredsstille fremtiden. Den nåværende bygning er dessuten lite hensiktsmessig, og beliggenheten altfor perifer. — Planen må således sikte på en helt ny og mest mulig sentralt beliggende bygning. — Jeg tror også at det vil gagne mer enn skade saken om styret går inn for en førsteklasses bygning som ligger fullt på høyde med det beste i våre dagers musévesen.

Planlegging, finansiering og bygning vil kreve sin tid. Inntil videre blir museet henvist til de nåværende lokaler. Initiativet til nybygging bør derfor neppe utelukke den tidligere foreslåtte revisjon av utstillingsrommene i Rådhuset. Den er nødvendig åtgjerd i overgangstiden».

I styremøte den 26/11 1948 ble det vedtatt å nedsette en komite til å arbeide med spørsmålet om framtidig hus for museet. Det var forutsetningen at nemnda skulle suppleres med representanter fra Haugesunds formannskap, Haugesunds Rederiforening og eventuelt også andre næringsorganisasjoner.

Fra museumslaget ble valgt:

tannlæge Leif Brande,

o.r.sakfører Svein Steinsnes,

museumsstyrer Nils Henrik Tuastad.

Haugesunds formannskap valgte senere som sin representant fru Marie Gjerdsjø og Haugesunds Rederiforening skibsrederne Alf Lindø og Erik Bakkevig.

Nemnda har i første rekke festet seg ved terrenget på sørsida av Rådhusplassen for tomt for et vordende museumsbygg.

Styret for Museums- og Historielaget for Haugesund og Bygdene består i jubileumsåret av følgende:

1. C. Magne Rønnevig, oppnevnt av Haugesunds formannskap, formann.
2. Svein Steinsnes, oppnevnt av Departementet, viseformann.
3. Erik Bakkevig, oppnevnt av Haugesunds Rederiforening.

4. S. Strand,	valgt av årsmøtet	
5. Holger Askeland,	—«—	—«—
6. Leif Brande,	—«—	—«—
7. Trygve Kongshavn,	—«—	—«—
8. N. H. Tuastad,	—«—	—«—

Et tilbakeblikk på de 25 år som er gått siden Museums- og Historielaget for Haugesund og Bygdene ble stiftet, viser ingen jevnt stigende kurve. Der har vært gode framstøt, men der har også vært tider da noe som lignet håpløshet kunne senke seg over verket. Allikevel har det aldri vært helt stillstand. Minnes en nå tiden nærmest etter starten da en ennå arbeidet på bar bunn, må vi nok kunne si at det samlingsverk som er utført, er respektabelt. Kanskje mest betydningsfull er dog den stilling som etterhvert er bygd opp i folkets omdømme. Haugesund Museum er blitt en fast institusjon, anerkjent av departementet og fylket, og det hevder seg som en kulturverdi i byen og distriktene. Et vakkert bevis for dette ser vi i den gave som konsul Wrangell skjenket museet i eiendommen Jonas Lies gate 10 og 16.

Måtte de kommende 25 år finne husspørsmålet løst etter moderne museumsvidenskapelige linjer — til gagn og styrke for slektene framover og til ære for den by og de bygder som fostrer dem.